

14 jaar onschuldig in een Belgische gevangenis

DOUGLAS DE CONINCK

14 JAAR
ONSCHULDIG
IN EEN BELGISCHE
GEVANGENIS

De gebroeders Gottschalk

Manteau

© 2014 Uitgeverij Manteau / WPG Uitgevers België nv,
Mechelsesteenweg 203, B-2018 Antwerpen en Douglas De Coninck

www.manteau.be
info@manteau.be

Vertegenwoordiging in Nederland
Singel 262
1016 AC Amsterdam
Postbus 3879
1001 AR Amsterdam

Omslagontwerp: Janpieter Chielens
Opmaak binnenwerk: Ready2Print

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Ondanks alle zorg die aan de samenstelling van de uitgave werd besteed, kan de redactie of de auteur noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze publicatie zou kunnen voorkomen.

ISBN 978 90 223 2935 1
D/2014/0034/135
NUR 400

na Juno

1. Waarheidsbrood	9
2. Waar was u en wat deed u?	63
3. De volksjury	111
4. Het alibi	165
 Noten	 205

1

WAARHEIDSBROOD

Alleur, zondag 24 februari 2013

‘Hij zat daar waar u nu zit’, zegt Fabian. ‘Die stoel.’

Jean Gottschalk hield de hoorn in zijn hand en staarde ernaar als was het een sprekende pop. In die tijd waren er nog geen mobiele telefoons. ‘Ze bestonden al wel,’ verbetert Fabian zichzelf, maar nog niet in dit huis. Wacht, nee. Hij, Fabian, had een mobiele telefoon, natuurlijk wel, met een voorafbetaald nummer en weinig krediet. Zijn vader, zegt hij, belde altijd met de vaste lijn. Dat was een gewoonte.

Voor Jean Gottschalk had een telefoon een draaischijf, anders was het geen telefoon.

Fabian is door zijn broers geattendeerd op het belang van details. Als je iets vertelt over mobiele telefoons en iemand merkt op dat die in die tijd nog niet bestonden, kun je jezelf in grote problemen brengen.

Dan moet dat in 2000 zijn geweest, denkt Fabian. Het proces moest nog beginnen. Of nee, wacht, het was net voorbij. De ernst van de situatie was hoe dan ook onmiskenbaar, en papa was al terminaal. Hij is dat vrij lang gebleven. Jean Gottschalk had het weten te rekken tot het proces en was nog blijven leven tot de eerste theoretische mogelijkheid voor een verzoek tot herziening bij het Hof van Cassatie. Zoals alle juridische verweermiddelen tot het uiterste zouden worden uitgeput, was dat ook gebeurd met zijn lichaam. Papa zat daar, wijst Fabian, daar waar u nu zit.

Hij herhaalt de woorden.

‘In een Ferrari moet veel benzine.’

Moeder Gottschalk is neergezet op een stoel met zicht op de straat in de sociale woning, bouwjaar 1959. Ze duwt een zakdoek tegen haar ogen. Ze becommentarieert de sneeuw en het zout dat op het verkeerde deel van het voetpad is uitgestrooid. Ze mist enkele voortanden en ergert zich aan haar getaande vermogen om gastvrouw te zijn. Ze prevelt. ‘Jean had een hersentumor. Alle-

maal uitzaaiingen, overal. Alles was kapot vanbinnen. Om de drie dagen moesten ze zijn bloed vervangen.'

Kort voor zijn finale reutel heeft ze Jean vastgepakt en beloofd dat het goed zou komen, dat hij niet mocht twijfelen. Dat de waarheid zou zegevieren, ooit. Dat hij rustig kon gaan. Marie kan niet zeggen dat ze de afgelopen tien jaar een stap dichterbij het realiseren van haar belofte is gekomen. Aan haar beide voeten is een teen geamputeerd. Lopen gaat sindsdien niet zo goed meer. Ze waggelt eerder. Soms valt ze. Tot twee keer per dag. Het zal er niet beter op worden. Moeder Gottschalk heeft diabetes en Fabian vindt dat zij onvoldoende op haar voeding let. Dat zij zich laat gaan.

Ze draagt sinds kort een pamber.

Fabian heeft als enige lid van de familie een profiel op Facebook. Er staat: 'worked at tec liege verviers'. Hij toont de brief van de Waalse vervoermaatschappij, afdeling Luik-Verviers. De brief dateert van september 2009 en ligt altijd binnen handbereik op het wandbuffet. Daar leunen ook de ingelijste foto's van Francis en Marco tegen de muur. De broers lijken hun kapper te hebben gedeeld met Rudi Völler, de Duitse spits van AS Roma en Olympique Marseille, vroege jaren negentig.

'Kijk wat ze schrijven.'

De brief informeert hem, Fabian Gottschalk, over de consequenties van zijn afwezigheid tijdens het praktische examen. Zijn onzichtbaarheid en het uitblijven van een verklaring daarvoor zijn door de TEC, afdeling Luik-Verviers, opgevat als een gebrek aan interesse voor de job van busbewaker. 'Nous clôturons donc votre dossier de candidature.'

'Het was nochtans niet mijn schuld', zegt Fabian.

'Juist die dag, en dat moest weer gebeuren, ging het niet goed met mama.' Hij moest haar naar de spoed brengen. Buiten hem was er niemand die dat kon doen. 'Je hebt dan gewoon geen zin', zegt Fabian, 'in een discussie over hoe het staat met de rest van de familie.' Over zijn twee broers en waarom geen van hen op een dag als deze even kon rijden. 'Je weet', denkt Fabian, 'dat ze bij de TEC

Luik-Verviers computers hebben, databestanden. Dat ze kunnen zien dat er twee oudere broers zijn, Francis en Marco.’ Met de jaren heeft Fabian geleerd dat je het onderwerp beter kunt mijden. Als je zegt dat je twee broers in de gevangenis zitten, zijn de conclusies al getrokken voor je aan de essentie van je betoog toekomt. Je houdt niemands aandacht als je uitgelegd tracht te krijgen dat dat een vergissing was van het systeem.

Fabian is zevenendertig. Hij droomt van een baan, een gezin, een huis en promotie van RFC Luik naar derde klasse. Hij droomt van een leven dat hem toebehoort, waar hij vat op heeft, maar hij is realistisch. ‘Als ik niet voor haar zorg, is er niemand.’

Hij had de TEC kunnen schrijven, hij had een doktersbriefje kunnen sturen. Hij had kunnen vragen om een tweede kans. Dat had ook zonder dat hele verhaal over zijn broers gekund. Fabian knikt schuld bewust, en zegt: ‘Als iets slecht gaat in het leven, dan gaan de andere dingen ook slecht. Bij sommige mensen is dat zo.’

Telefoon.

Het is Francis. Hij belt sinds kort twee keer per dag. Nadat hij op een dag in 2003 bij de directie werd geroepen en in het gejammer van zijn moeder het woord ‘begrafenis’ had opgevangen, was er iets gebroken. Er was al veel gebroken, maar nu ook zijn vermogen om haar stemgeluid tot zich te laten komen. Toen hij na de dood van Jean te horen had gekregen dat hem de toestemming was geweigerd om zonder verdere voorwaarden de begrafenis bij te wonen, was hij in belstaking gegaan. Ja, iemand moest eindelijk eens boeten, gaan voelen hoeveel pijn er daar allemaal was. Negen jaar lang hebben moeder Gottschalk en haar oudste zoon niet met elkaar gesproken. Nu ze dat wel doen, zijn ze snel uitgepraat.

‘Ça va?’

‘Oui, ça va. Toi, ça va?’

‘Ça va.’

Op de achtergrond zijn slaande stalen deuren hoorbaar, een belsignaal en geneuzel door een verouderde geluidsinstallatie.

Francis is opgewonden, en dat is hij altijd. Hij leeft in een permanente staat van razernij. Hij is een hamster op speed in een te kleine kooi. Hij hijgt, hij blaast. Hij zegt dat hij niet goed weet waar te beginnen.

‘Ik heb niemand vermoord, mijnheer! Echt niet. Op café een bierglas of een asbak in iemands gezicht duwen, dat hebben we allemaal wel eens gedaan. Maar een jongen van zeventien doodrijden? Zo over dat lichaam rijden en dan nog eens een keer? Nee! Ik ben onschuldig. Bijzonder onschuldig! Veel mensen in de gevangenis zeggen dat ze onschuldig zijn, maar bij ons is het echt zo. Heel erg zelfs.’

Francis spuwt de woorden uit. ‘Ordure.’ ‘Connard.’ Hij doelt op Sébastien Petit, de derde man in de beklagdenbank, de man die wél in de auto des doods zat, over wie zijn zus en zijn ex-liefjes zeggen dat hij zich er tot op de dag van vandaag op beroemt iemand te hebben gedood, en er min of meer mee is weggekomen. Dat hij er twee idioten voor heeft doen opdraaien.

‘Ik heb nog wel een paar goede vrienden in Luik’, zegt Francis, kortstondig tot rust gekomen. ‘Mannen op moto’s, mannen uit het milieu. Eén telefoontje en Petit is dood. Jazeker, dat meen ik. Maar ik heb mama beloofd om dat voorlopig niet te doen, toch niet zolang zij leeft.’

Moeder Gottschalk volgt de conversatie. Het volume staat luid genoeg.

‘Als mama er niet meer is, is de jacht open’, hoort ze Francis zeggen, hoorbaar opgetogen door de beloften die hij doet aan zichzelf. ‘Luister, mijnheer. Mijn dochter neemt drugs, mijn petekind heeft haar examens gemist, mijn vader is in de allergrootste miserie gestorven en ik heb niet eens zijn begrafenis mogen bijwonen. Dat, mijnheer, dat valt nooit meer te herstellen. Begrijpt u wat ik zeg?’

Francis informeert of we goed zijn ontvangen, of de koffie niet te slap was en of de mok correct was afgewassen. Of Fabian, zoals hem was gevraagd, de gele map met oude krantenknipsels uit de tijd van het proces had klaargelegd. Of er een beetje te rekenen valt op de jongste der gebroeders Gottschalk?

Zeker wel.

‘Dan geef ik u Marco.’

Marco is de hele tijd geduldig naast zijn oudere broer blijven staan, in het telefoonlokaal van de gevangenis. Marco is niet zo geagiteerd als Francis. Hij lijkt een iets grotere behoefte te hebben om aardig te worden gevonden. Misschien komt het doordat Francis vijftien jaar kreeg, en hij twintig. Ergens zet dat de dingen vast wel in een ander perspectief. Het was altijd Francis die de lijnen uitzette, en Marco die achter hem aan slofte. Eén keer ging Marco zijn eigen weg. Dat was toen de directeur van de gevangenis hen bij zich riep en voorstelde om de begrafenis van Jean Gottschalk bij te wonen.

‘Onder politiebegeleiding.’

‘Hoe bedoelt u?’

‘Ja, met handboeien en zo.’

Francis had gezegd dat hij nog liever doodviel, Marco was gegaan. En teruggekeerd met de blik van Luc Nillis na zijn botsing met doelman Richard Wright. Ze hadden hem een paar minuten lang de gelegenheid gegeven om naast de kist te staan. Met handboeien om. En dat was het dan. Hij had moeten weten, besepte hij achteraf, dat je altijd naar je oudere broer moet luisteren. Ook al bracht hem dat hier, in de meest uitzichtloze der situaties.

Marco is zelf niet uit op vergelding. Na bijna veertien jaar is een zekere berusting opgetreden. ‘Ze hebben ons na het proces voorgesteld om alsnog bekentenissen af te leggen en berouw te tonen’, zegt hij, met iemands woeste wanhoopskreet op de achtergrond. ‘We zouden gratie krijgen. We moesten een brief schrijven naar koningin Fabiola of prinses Mathilde. Men heeft het nooit openlijk zo gezegd, maar je kon het opmaken uit de woorden van die politieman uit Borgworm die ons kwam bezoeken in de gevangenis. We moesten werk vinden, en een adres. We moesten de koningin of de prinses aanschrijven, zeggen dat we spijt hadden van wat we niet hadden gedaan, en alles zou in orde komen. We moesten buiten de provincie Luik gaan wonen. Dat was wat ze vroegen.’

De broers zullen nooit berouw veinzen. Nooit zullen zij blijken geven van schuldinzicht, zoals de psychosociale dienst van de gevangenis van Namen als bindende voorwaarde stelt.

De broers zitten in aparte cellen, ze zien elkaar dagelijks tijdens de wandeling. Soms ergert Marco zich aan de houding van Francis en soms is het omgekeerd, maar nooit zal het zo ver komen dat de een onafhankelijk van de ander in verleiding kan worden gebracht. Schuldinzicht kun je hebben als je schuldig bent. Zoals Fabian zich nooit heeft geëxcuseerd bij de TEC, zo hebben zijn broers geen gunsten te vragen aan de koningin of de prinses. Ze hebben besloten om hun straf tot de laatste dag uit te zitten. Jezelf verontschuldigen, merkt Francis op in een brief, dat is wat schuldigen doen.

‘Nog zes jaar en vijf maanden’, zegt Marco. ‘Ik heb geen keuze.’

Moeder Gottschalk luistert en weent. Ze weent als haar zonen bellen, ze weent als ze dat niet doen. Ze weent als ze denkt aan vroeger, en ook als ze zichzelf verbiedt te denken aan vroeger. ‘Ik zou zo graag hun plaats innemen, mijnheer. Ik wou dat dat kon. Laad mij op, zet mij in de auto en breng me naar de gevangenis van Aarlen. Dat zou zinnig zijn.’

Fabian is achter haar komen staan.

‘Rustig, mama.’

Jean Gottschalk zat daar, op die stoel. De man wiens stem door de hoorn tot hem kwam, werd in die jaren beschouwd als de allergrootste strafpleiter van Franstalig België. We kenden hem allemaal van televisie, van *Controverse* op RTL of *Mise au Point* op de RTBf. Het was op zich al een heuglijk feit geweest dat Jean Gottschalk, terminaal, erin was geslaagd om de advocaat aan de lijn te krijgen. Fabian was de nog te jonge zoon om het allemaal ten volle te begrijpen, en keek toe.

‘Papa zei: “Mijn zonen zijn onschuldig.” We hoorden hem dat herhalen, en nog eens.’

De advocaat zei iets, en Jean Gottschalk luisterde met toegeknepen ogen.

‘Excuseert u mij, mijnheer, ik denk dat u mij verkeerd heeft begrepen, mijn zonen zijn écht onschuldig.’

‘Daar zat papa, op die stoel.’ Fabian beeldt de hand uit die de hoorn vasthield.

‘De advocaat heeft tegen papa gezegd dat het niks uitmaakte of ze schuldig waren of niet. Hij zou hen vrij krijgen, wat er ook gebeurde. Geen probleem. Ook als ze schuldig waren. Papa zei nog eens: “U schijnt mij niet goed te begrijpen, ze zijn niet schuldig.” De advocaat zei nog eens dat dat er niet toe deed, dat dat geen invloed had op zijn tarief en dat hem dat in de huidige stand van het dossier ook niet interesseerde.’

Toen kwam dat zinnetje.

‘Om een Ferrari hard te doen rijden moet er veel benzine in de tank.’

Moeder Gottschalk staart naar de sneeuw.

‘Hij vroeg 50.000 frank.’

‘Als voorschot.’

Fexhe-le-Haut-Clocher, donderdag 3 september 1992

Eric Hannay is beroepsmilitair, hij is iemand die essentie van bijzaak weet te onderscheiden. In zijn verklaring aan de rijkswacht kan hij later die avond zeggen dat het iets voor negen uur was toen hij de Rue de Voroux kwam ingereeden, in de richting van Fooz. Voroux en Fooz zijn lapjes groen aan de rand van Luik, ingeklemd tussen de E40 en de spoorlijn naar Keulen. 'De zon was al onder,' zegt mijnheer Hannay, 'het was donker.'

'In het licht van mijn koplampen zag ik een brommer in het midden van de weg. Ik ontweek hem rechts. Ik zag toen een lichaam en een tweede brommer, links van me. Ik stopte en stapte uit. Achter mij kwam een andere auto. De bestuurder vroeg me om hier te blijven, hij zou de honderd verwittigen.'

Een derde auto kwam tot stilstand. De bestuurder kwam naast hem staan. Toen zagen ze het.

Er lag nog een tweede lichaam op het beton. Het bewoog.

Hier lagen twee jongens. Allebei zeventien jaar, zouden ze later vernemen, en stervende. Bij een van hen was er al geen voelbare hartslag meer.

Als om kwart voor tien de eerste patrouillewagen van de rijkswacht van Flémalle aankomt, is het medisch urgentieteam net vertrokken. Rond het lichaam van de dode jongen zijn witte lijnen gekalkt op het beton. De woordkeuze in het initiële proces-verbaal, de eerste poging tot objectieve rapportering, veroorzaakt irritatie: 'Iedereen loopt op deze plaats willekeurig heen en weer. Wij doen de nieuwsgierigen wijken en beschermen de plaats van het ongeval met een versperring.'

Er zijn geen getuigen van het ongeval. De Rue de Voroux is een verlaten plek, er staan geen huizen. Een advocaat zal jaren later opmerken dat het hem altijd 'een ideale locatie voor een drugs-transactie' heeft geleken.

Kort na middernacht worden rijkswachters Patrice Bourguig-

non en Eric Vandormael aangesproken door een veertiger. Een half oogcontact volstaat om te beseffen wie hij is. De man stelt zich voor als Marc Welsch. De jongen daar op het beton, wijst hij, tussen de krijtstrepen, dat is zijn jongen. Sébastien was deze avond op stap met zijn neef, Stephen Lespineux. Hun moeders zijn zussen en sinds de echtscheiding woont Stephen halvelings bij hen in. De jongens gaan met elkaar om als broers. Die brommer daar, wijst hij, de Peugeot SPX, die is van Stephen. De jongens werden rond negenen thuis verwacht. Het was later geworden. Hij had in de verte de sirenes wel gehoord, maar geaarzeld om zijn angst om te zetten in gedachten. Uiteindelijk was hij toch eens komen kijken.

In het dossier zit een ‘benaderende schets, gemaakt met blote hand op plaats van dodelijk verkeersongeval te Awans, 3.9.92’. Krulletjes beelden bandensporen uit, kruisjes bladeren waarop het lichaam van Stephen is aangetroffen. Met een geoeffende hand zijn twee brommertjes nagetekend. De afstand tussen de brommertjes bedraagt exact 14 meter en 85 centimeter. Stippeltjes onder aan de tekening duiden op een bietenveld.

Het rapporteren verloopt met de kille routine van het ongeval zoals dat nu eenmaal hoort. Dit is een ongeval. Ook al zullen ouders, broers en zussen op zoek gaan naar toevalsfactoren, naar iets wat had moeten gebeuren, een achterlopende klok of een gesloten spoorwegovergang, het is een ongeval. Het proces-verbaal dat die nacht uit de schrijfmachine rolt, vermeldt de eerste voortekenen van hoe verdriet zal worden geherprogrammeerd tot woede. Het maakt melding van een discussie tussen Marc Welsch en de verkeersdeskundige die iets voor middernacht door het parket van Luik is opgevorderd. Hij heet Michel Lecrenier en hij had nachtdienst, maar hij had eigenlijk gehoopt bijtijds te kunnen gaan slapen.

Daar, wijst Marc Welsch, in het donker bij de elektriciteitspaal, ligt de Honda Camino van zijn zoon. Hij tracht wat hij ziet te rijmen met het beeld van de twee jongens in de schemering, zij aan zij op hun snerpande brommertjes. ‘Ze kwamen uit de richting van Fooz,’ zegt hij, ‘en zij reden naar Voroux.’

Hij wordt met een kuchje onderbroken door Michel Lecrenier.
'Dat denk ik niet.'

De verkeersexpert heeft een vers bandenspoor opgemerkt, dat wijst op een snel optrekken van de Honda Camino. De brommertjes, dat kan hij zo zien, zijn frontaal tegen elkaar aan geknald. De rijkswachters worden erbij geroepen om naar het spoor te kijken. In hun proces-verbaal noteren ze: 'Samen met mijnheer Lecrenier melden wij lichte sporen van verplaatsing, volgens de woorden van mijnheer Lecrenier van Voroux naar Fooz. De vader, ook ter plaatse, informeert ons dat zij in theorie echter in de richting van Voroux hadden moeten rijden. Het onderzoek zal op dit punt moeten worden voortgezet.'

Michel Lecrenier heeft een uitgesproken mening over wat hij heeft gezien, maar houdt die in het bijzijn van Marc Welsch voor zich. Als hij op intuïtie een schuldige voor dit ongeval moet benoemen, dan is dat namelijk mijnheer Welsch zelf. De brommertjes, beide klasse A, worden verondersteld niet harder te gaan dan 25 kilometer per uur. Afgaand op de ravage gingen ze harder. Veel harder. De brommertjes, dat kan Michel Lecrenier zo zien, zijn illegaal opgefokt. Er is hem aan de Honda Camino nog iets opgevallen. Geen chassissnummer. Meer dan waarschijnlijk is dit brommertje een compositie van gestolen onderdelen. Een vader hoort zoiets te zien, vindt hij. Die hoort op z'n minst eens een goed gesprek met zijn zoon te voeren. Geen van de jongens droeg een valhelm, ook nog eens.

Als verkeersdeskundige zijn hem verhalen bekend over het dodenspel. Het wordt in de vroege jaren negentig in Waalse steden af en toe gespeeld door tieners. Twee jongens op brommertjes rijden op een verlaten weg recht op elkaar af. Wie als eerste uitwijkt, verliest de weddenschap. Michel Lecrenier zal ook dit vermoeden voor zich houden, maar het tafereel in de Rue de Voroux draagt er alle kenmerken van. De jongens zijn niet in elkaar gehaakt, ze zijn zo te zien ook niet door een derde partij van de weg af gewipt. Jaren later zal Michel Lecrenier schoorvoetend erkennen dat het misschien zou kunnen dat er toch een auto bij

de zaak betrokken was. Dat niet uit te sluiten valt dat deze hele situatie het gevolg is van een fout afgelopen achtervolging. Puur op basis van wat hij hier ziet, wijst alles op een dodenspel zonder winnaars.

In een moordonderzoek zijn de eerste achtenveertig uren cruciaal. Herinneringen van getuigen zijn nog onbezoedeld, materiele sporen nog niet gewist door regen of wind. De rijkswachters maken in hun rapport melding van een korte nachtelijke conversatie met, opnieuw, de man die hier net zijn zoon heeft verloren: 'Marc Welsch vertelt ons dat hij van zijn dochter Véronique gehoord heeft dat haar broer slachtoffer werd van bedreigingen en verschillende malen zou zijn achtervolgd. Nadat we de plaats van het ongeval hebben verlaten, hebben wij Isabelle en Véronique Welsch, zussen van de overledene, gecontacteerd. Deze personen weigeren een verklaring af te leggen, ze beweren dat dit ter kennis is gebracht door de genaamde Marie-France, de verloofde. Wij hebben deze persoon niet kunnen ondervragen, aangezien zij in shocktoestand verkeert en onder invloed van kalmerende middelen.'¹

Marie-France S. is net als haar vriendje zeventien en zal op vrijdagmiddag, goed vijftien uur na zijn overlijden, een eerste keer worden ondervraagd. Haar relaas past op een A4'tje. 'Ik ben de vriendin van Sébastien Welsch', zegt Marie-France S., sprekend in de tegenwoordige tijd, alsof de klok nog terug te draaien valt. 'Sinds enkele dagen klaagt Sébastien erover dat hij wordt bedreigd, zonder dat hij me vertelt door wie. Hij heeft alleen gezegd dat het gaat om een bende uit Remicourt en enkele jongens uit Borgworm. Sébastien gedroeg zich bizar. Hij leek te panikeren zonder dat hij wou zeggen waarom. Ik weet dat hij permanent een bus pepperspray bij zich droeg om zich te kunnen verdedigen.'²

Zodra de speurders zullen afstappen van de these van een ongeval, mogen de herinneringen van Marie-France S. worden beschouwd als een opstapje naar de kernvraag waar elk moordonderzoek mee hoort te beginnen. Had het slachtoffer vijanden?